

Gården i karréen Rosengade/Fredericiagade set fra Rosengade nr. 4 (1972). Der er spændt tørresnore ud over den smalle gård mellem Rosengade og Fredericiagade. Herfra flagede utallige klat- og storvaske dagligt mellem huse-
ne.

Udsigt over tagene i gårdene i Fredericiagade set fra nr. 84 mod Rigensgade (1968). Her ses "Grødslottet" og de nye bygninger fra den tidligere Polyteknisk Læreanstalt, nu Københavns Universitet.

ROSENGADE

Gaden navngivet ca. 1650 og er en del af blomster- og kryd-
derigaderne i Nyboder. 1654 nævnt som "Rosen Stredet".
Karréen Rosengade/Klerkegade nedrives i 1973.

Fra Rigensgade (1968). Bagest ses Kronprinsessegade.

Mod Rigsgade (1971). Huset tv. med husholdningsartikler er Kronprinsessegade 35. Forretningen blev kaldt "Billigpeter".

Trappehus i nr. 5, set fra nr. 7 i gården (1968). Huset tv. er forhus, huset th. er baghus. De træbyggede svalegange udgjorde en stor brandrisiko.

Gården i nr. 7 (1968). Set fra gangen, der fører ud til gaden. Husene bagest hører til Klerkegade.

Trappehus i nr. 9, set fra Klerkegade 30-32 (1972).
Efterhånden som husene blev forhøjet, opførte husejerne
trappehuse uden på ejendommene.

KLERKEGADE

Denne gade er også navngivet omkring 1650. I det år ses
den omtalt som “Klerckegadenn” efter rigets anden stand,
præstestanden.

Fra Kronprinsessegade (1968). Bagerst ses Rigsgade.
I dag Rosenborgcenteret.

Fra Kronprinsessegade (1964). I dag Rosenborgcente-
ret.

Trappe i nr. 18 (1968). Tv. forhus, th. baghus. Vaskekummen sidder ude på svalegangen. Da København fik vandforsyning i 1859, var det ikke så ligetil at få vand og faldstammer til køkkenvaskene i de gamle huse. Derfor blev faldstammerne ofte anbragt uden på husene. Vandleddningerne blev ført op, hvor det var nemmest. Via svalegangene eller i opgangene. *I mit eget barndomshjem i Fredericiagade 42 var der køkkenvask og koldt vand på trappen til deling mellem to lejligheder.*

ADELGADE

Den oprindelige skrå "stenbro", brolagte algade fra middelalderbyen og ud til den anden Østerport, der lå ud for Rigersgade. Omtales første gang ved anlæggelsen omkring 1650. Det skrå forløb skar igennem den nuværende bebyggelse fra Haregade til Klerkegade, som forsvandt ved de omfattende saneringer 1853-90 og blev afløst af det nuværende gadeforløb.

Fra Gothersgade (1962). Hjørneejendommen Gothersgade 44 og de efterfølgende 1700- og 1800-tals huse nedrives i 1970. Her opfører arkitekt Henning Frederik Vilhelm Ortmann (1901-76) den tilbagetrukne betonejendom, der ligger der i dag.

Fra Gothersgade (1968). På hjørnet i nr. 42 isenkræmmerforretningen Møller & Mammen, der blev grundlagt den 2. maj 1876 af Anton Andersen Mammen (1841-80). I 1902 overtog Jens Julius Møller forretningen, som derved fik sit nuværende navn.

Den lave basarbygning er nedrevet. Nr. 6-8 står endnu og er bygget sammen. Den høje bygning i nr. 10 er nedrevet. Bag dem ligger Elektricitetsværket, som egentlig hed Gothersgades Elektricitetsværk. Den 24. marts 1890 vedtog

Borgerrepræsentationen at oprette en elektrisk centralstation i København. I 1889 erhvervede kommunen ejendommen Gothersgade nr. 30 og Adelgade nr. 10. Værket opføres 1890-92 efter tegninger af stadsarkitekten Ludvig Fenger. Driften starter den 5. marts 1892. Siden 1994 har det alene været anvendt som distributionspunkt for elektricitet og fjernvarme. I 1998 blev bygningerne restaureret af Erik Møllers Tegnastue til skuespilscenen Turbinehalerne.

Huse under nedrivning (1962). Elværkets skorsten ses i baggrunden.

Huse under nedrivning tæt på Gothersgade (1962).

Fra Klerkegade (1968). Karrébyggeri fra de store ombygninger af kvarteret fra 1860. Adelgade nr. 115 er Adelgades Brandstation, Station A. Den blev indrettet i 1880 i lejede lokaler og nedlagt den 7. januar 1991, hvorefter der kom kommunal børneinstitution i lokalet. The-handelen på hjørnet er væk, og der er indrettet lejlighed.

Bagerst ses Sankt Pauls Kirke. Da den opføres 1872-77 i forbindelse med Adelgades udretning, skæres der et stykke ud af Nyboder-husene, så gaden kan føres igennem til den nyanlagte Sankt Pauls Plads, der først officielt navngives i 1930.

HELSINGØRSGADE

Resten af den gamle landevej fra Østerport for enden af Østergade og til Helsingør. Gaden blev nedlagt, og alle husene på den venstre side blev allerede nedrevet i forbindelse med den store sanering i kvarteret.

Fra Adelgade (1968). Det sidste hus i den nedlagte Helsingørsgade th. er Helsingørsgades Badeanstalt. Den første opgang i det røde hus th. er nr. 19, hvor der ovenover står

“Mandsbade”. På den næste dør nr. 17 står der “Kvindebade”. Helsingørsgades Badeanstalt blev opført i 1913 som afløser for den Hambroske Badeanstalt i Store Kongensgade. Den fik fra 1925 varmt vand fra elværket. Denne badeanstalt afløses af badeanstalten i hjørnebygningen Gotthersgade/Borgergade, der opføres 1943-44. Resten af bebyggelsen er fra Adelgades Elektricitetsværk. Badeanstalten nedrives i 1990'erne, og området er nu bebygget med hotel.

BORGERGADE

Navngivet omkring 1650. Den ældste staveform er "Borgergadenn". Bebyggelsen er oprindeligt lave borgerhuse i bindingsværk, ofte med haver bag husene. Efterhånden som byen overbefolkes, forhøjes husene, udstyres med sidehuse, og haver og gårde bliver tæt bebygget. Sådan står gaden, til saneringerne begynder i midten af 1940'erne frem til starten af 1970'erne.

Mod Gothersgade (1964). De sidste af de gamle 1700-talshuse i Borgergade før nedrivningen i 1967. På grunden opfører Fællesbanken efter saneringen kontorbygning i nr. 24, og der opføres ejerlejligheder i nr. 26.

Nuværende nr. 24-26, under nedrivning (1967).

Gårdene mellem nuværende nr. 24 og 26 under nedrivning (1967).

KONGENS HAVE

Christian 4. fik et større stykke jord ryddet for huse og haver for at bygge en Ladegård, der kunne forsyne hoffet, hær og flåde. Den opgives allerede i 1613. En generation senere i 1660erne er barokstilen populær, og Kongens Have bliver omlagt med lindealléer, der får navne som Damegangen og Kavalergangen. Her udplantes også en rosenhave. Kongehuset får til 1909 afgiftsfrit frugt og grøntsager fra parkens nyttehave.

Enkedronning Amalie (1970). I havens nordlige ende kommer den besøgende ind i den smukke rosenhave. Her står statuen af enkedronning Caroline Amalie (1796-1881), der var gift med Christian 8. (1786-1848). Monumentet er rejst af Foreningen Caroline Amalies Asylskoles Minde og er udført i 1893 af Vilhelm Bissen. Det blev opsat 1896. På soklen til statuen sidder en mindeplade med indskriften: "Hun reiste ei borge med tårne mod sky, hun reiste en skole til børnely". Den socialt engagerede dronning oprettede asyl i København og Odense.

Monumentet fik en blandet modtagelse og blev kaldt "tevarmeren", og kunstkritikeren Robert Broby-Johansen (1900-1987) syntes, at den barnløse dronning passende lignede en rugehøne.

Rosenborg og Kongens Have set bag 1700-tals muren i Sølvgade (1967).

GOTHERSGADE

Gaden var i starten meget rodet og fyldt med henkastet affald fra især beboerne i Nyboder. Fra starten af 1700-tallet kommer der mere stil over gaden. Grundstykkerne i Ny København sælges i betydeligt større stykker, end de bliver i Middelalderbyen. Til at begynde med ligger hovedhuset, ofte i bindingsværk, tilbagetrukket på grunden, med et

porthus ved gaden. Gennem 1700-tallet vokser forhusene ud til gaden. Det holder sig frem til 1929-30, hvor man begynder at gøre gaden bredere.

Tv. Kronprinsessegade (1962). Den hvide hjørneejendom blev opført i 1801 som Kronprinsessegades første hus. Bygherren var købmand og skibsreder Lars Larsen. Porten blev i 1892 flyttet om i Kronprinsessegade. Portrummet ligger ovenpå den gamle stadsgrav. Efterhånden har omliggende grundvandssænkninger undermineret huset, så det på dette sted synker ned i den gamle stadsgrav. Det var bl.a. dette historiske hus og de to efterfølgende til nr. 54, der gjorde, at en udvidelse af Gothersgade ikke blev gennemført.

Adelgade (1962). Husrækken fra Adelgade mod Kronprinsessegade under nedrivning. Tanken var stadig, at gaden skulle udvides hele vejen igennem til Store Kongensgade. Derfor er husene fra Adelgade nr. 54 under nedrivning. Nr. 56 er opført af Lars Larsen i 1802. I 1892 ombygges det med en butik i stuen, hvorved den oprindelige kælderbutik forsvinder. De tre huse længst mod Kronprinsessegade overlever.

Gården i nr. 8, Baron Boltens Gård (1968). Grunden på hjørnet af Store Kongensgade havde været let bebygget med bl.a. gæstgiveriet Weltkuglen, der var ejet af fribrygger Friederich Lohmann. Ud mod gaden lå simple træbygninger. På grunden lå et smukt haveanlæg med lysthuse. Her byggede en vognmand en bindingsværks-staldbygning i tre etager med spidsgavl, som står endnu. Så kom bygherren Heinrich Bolt (1734-90). Efter at have købt grunden søgte han i 1767 om toldfrihed for byggematerialer til at bebygge grunden ud mod gaden. Bolten, som han omdøbte sig selv, var som fattig 17-årig vintappersvend indvandret fra Bremen. Han skabte en international vinhandel og opbyg-

gede en betragtelig formue, der satte ham i stand til at blive godsejer og købe et baroni, som krævede en vis ejendomsstørrelse. Baronier indførtes i Danmark ved grevernes og friherrernes privilegier af 1671. Nu opførte han først et to etagers pakhus og derefter det grundmurede forhus til gaden. I 1786 gik Bolten fallit og måtte leve sine sidste fire år som lejer på kvisten i forhuset. I 1918 blev hans forhus med side- og baghus fredet tillige med det ældre bindingsværkshus i gården fra 1755. I slutningen af 1980'erne blev Baron Boltens Gaard restaureret og ombygget og blev et forlystelsescenter, der inden længe bredte sig til resten af Gothersgade til Kongens Have.

Bagsiden af den skrå husrække, der følger "stenbroen" fra Østerport i Baron Boltens Gaard (1966).

Den gamle fredede, nu istandsatte staldbygning i Baron Boltens Gaard (1966).

NYHAVN

Det var Christian 5., der i 1671 gav ordre til udgravningen af "den forordnede havn til det nye torv". Udgravningen blev ledet af en af Kastellet's bygmestre, Henrik Ruses nærmeste medarbejdere, oberst C. H. v. d. Osten. I 1672 blev han udnævnt til kommandant på Kronborg, og arbejdet blev overtaget af Københavns fungerende kommandant, oberst Niels Rosenkrantz (1627-76). Ved udgravningen forsvandt et godt stykke af Lille Strandstræde, ligesom resten af gadens vestlige ende allerede var forsvundet ved opførelsen af Charlottenborg.

Oprindeligt var det planen, at kanalen skulle forlænges mod vest og sættes i forbindelse med Holmens Kanal, der løb parallelt med den nye kanal. Det ville have betydet, at flådebasen mod øst på dele af den gamle Bremerholm ville være omgivet af vand på alle sider.

Til det hårde gravearbejde benyttede kongen sine soldater samt straffefanger i jern fra Bremerholm. Selv om udgravningen til den nye kanal gik hurtigt, var der problemer med at få sat bolværkspæle ved siderne. Christian 5. måtte flere gange udstede strenge påbud til ejerne om at få arbejdet fuldført. Først da kongen truede med at lade arbejdet udføre på grundejernes regning, kom der gang i

indpælingen af kanalen. Den 19. oktober 1673 kunne Anders Bording (1619-77) til den første danske avis, den rimende "Mercurius", skrive følgende nyhed på vers:

*"Det ny begyndte værk og vide grøftens rende,
som går til Kongens Torv, er kommet nu til ende,
selv og hans majestæt tilstede var så nær
at se det salte vand først indtrænge der".*
Nyhavn var født.

Nyhavn 17 og Lille Strandstræde, aftenstemning (1968). Navnet Lille Strandstræde ses første gang 1661 som "Lidle Strandstrede". Hjørnebygningen tv. er formodentlig opført 1674-98. Her lå Hotel "Stadt Hamborg", som senere hed "Hotel Garni (med meget små bogstaver) Dagmar Hansen", sikkert et spil på den forgudede sangerindes navn. I den høje stue tv. var der dengang barber og frisør, th. havde hotellet skænkestue. En af ejendommens mere mar-

kante beboere udover kunstnere og søfolk var Ekstra Bladets senere legendariske redaktør Frejlif Olsen (1868-1936). Han boede i et gårdværelse, som vrimlede med rotter. Det landskendte sømandsværtshus Nyhavn 17 blev indrettet i den høje stue i 1936.

Fra Holbergsgade og Nyhavnsbroen mod Nyhavns Hoved (1970). Ud for Kvæsthusgade ligger et af Svitzers slæbebåde. Rederiet havde i mange år kontorer i hjørnebygningen. Virksomheden startede i 1833 som Svitser Bjærgnings-Entreprise grundlagt af grosserer Emil Z. Svitser (1805-86) i Dragør.

Nyhavnsbroen fører over Nyhavn ved Toldbodgade. Den er bygget omkring 1912 som en klapbro med to sidefag udført som buer i beton og granit-kvadresten. Dækket på klapfaget var oprindeligt træ, men er siden skiftet til stål. Betjeningen af broen er i dag privat. Der blev indgået aftale om, at sejldygtige træskibe skulle have kajplads på solsidens i Nyhavn til den yderst beskedne kajleje af én kr. om året til Havnevæsnet. I et samarbejde med Nyhavnsforeningen og Skipperlauget bliver der aftalt en ordning om at passe Nyhavnsbroen, som dog ikke må lukkes op på hverdage mellem kl. 16 og 18. Når broen går op, går medlemmer af broudvalget ud og stopper trafikken med et bånd over kørebanen. Broudvalget er udpeget af Skipperlauget/Træskibssammenslutningen og Nyhavnsforeningen, der repræsenterer beboerne.

Toldbodgade set fra Nyhavn (1969). Det første hus tv. er Nyhavn nr. 47, formodentlig opført 1737-38 for skipper Ole Pedersen. Ombygget i palæstil i 1845. I hjørnekælderen

havde Nyhavns købmand i mange år sin forretning. Bygningen i Toldbodgade er nr. 3. Forhuset er antagelig opført 1707-13. Kvisten udbygges efter 1907, hvor man dog bevarer frontispicen. Facaden pudses i 1876, formodentlig med bevarelse af bindingsværket.

Her ligger stadig Café Brooklyn. Den havde oprindelig også logihus med senge til én krone pr. nat i baghuset. Søfolkene holdt af at komme på værtshuset, hvor der var selvbetjening og sand på gulvet. Når en sømand kom i land med hyren på lommen og indfandt sig på Brooklyn, var der tre faste borde i lokalet. Det ene var "bumsebordet". Her sad de gamle og afdankede søfolk. De skulle altid have to kasser øl á 50 stk. til 31 kr. pr. kasse.

Så var der "halvvennebordet". De, der sad der, kunne få, hvad de ville og en tier på lommen, når de gik. Det tredje bord var "vennebordet". Her sad sømanden selv sammen med de venner, der senere skulle med i byen. I øvrigt drak man altid af flasken på Brooklyn, for i mange år stod "Marstalleren" og vaskede glas af. Han skiftede kun vand i opvaskebaljen én gang i døgnet. På verdenshavene blev Nyhavnsbroen kaldt "Brooklyn-broen". I dag er Café Brooklyn frokostrestaurant. Resten af gaden står ret uændret.

Kajpladsen for enden af Nyhavn ved Havnegade. I baggrunden Krøyers og Grønlands Plads på Christianshavn. På kajen ligger lejdere til Sverigesbådene.

STORE STRANDSTRÆDE

Navnet kendes allerede fra 1620erne, fordi gaden løber fra den oprindelige Østerport ned til stranden og kysten ved Sankt Annæ Plads. Matriklerne er meget smalle, og gaden har derfor langt ind i det forrige århundrede mange enkelte dagligvareforretninger som slagter og bager med de lokale beboere som kunder.

Trikotageforretning i nr. 6 (1968). Forhuset er opført før 1731 som bindingsværksbygning på to etager. Forhøjet med én etage og grundmuret til gaden i 1783. Første etage af bagsiden grundmuret i 1816 og resten overpudset i 1858. Der blev indsat ateliervinduer i facaden ca. 1860erne. Her ligger i dag den eksklusive Café Zeleste.

KVÆSTHUSBROEN

Kvæsthusbroen var i mange år DFDS' anlægsplads. Herfra afgik også Aarhus- og Aalborg-bådene ved midnat. Det betød, at mange jyder skulle igennem Nyhavn på vej ned til båden. Selve udtrykket "rulleforretninger" begynder dog først at optræde for alvor i Nyhavn efter Anden Verdenskrig. Nu er den gamle anløbsbro ombygget til en offentlig plads, (Ofelia Plads), underjordisk parkeringshus, o.l.

M/S Aalborghus ved Kvæsthusbroen (1970). Bygget i 1969. Sejlede på Helsingborg/Ålborg-ruten til den nedlægges i 1970. Skibet ophugget i 1983. Tv. ses det såkaldte Korntørringsmagasin i Toldbodgade. Det var opført i den

florissante periode i midten af 1780'erne som to pakhus af ingeniørofficeren Heinrich Ernst Peymann. De to bygninger blev i 1885 sammenbygget til ét hus. Det blev siden købt af DFDS. Da rederiet kom i økonomisk ufare, solgte man Korntørringsmagasinet, som i 1973 blev købt af et konsortium, der 1976-78 lod arkitekterne Flemming Hertz og Ole Ramsgaard Thomsen ombygge pakhuset til Admiral Hotel. Bag det tagene på Amalienborg.

Århusbåden M/S Jens Bang ved Kvæsthusbroen (1970). Bygget i 1950 på Helsingør Skibsværft og Maskinbyggeri. Blev den 2. oktober 1970 lagt op i København og solgt. Ophugget i 1984 i Grækenland.

TOLDBODGADE

Anlagt på den gamle dæmning ved kysten som en ny forbindelsesvej mellem Nyhavn og Toldboden. I 1775 bliver de gamle tømmerpladser langs kajen ved kongelig resolution udlagt til handels- og skibsbyggepladser. Det resulterer i opførelsen af en række pakhuse. Grundejerne betragter herefter den offentlige vej som deres private grund fra Sankt Annæ Plads. Kommunen vinder over grundejerne ved Højesteret i 1861, og Toldbodgade genåbnes. Frem til 1953 kaldes gaden fra Sankt Annæ Plads for Ny Toldbodgade. Da navnet Toldbodvej ændres til Esplanaden, får Toldbodgade navnet fra Nyhavn til Amaliegade.

Fra Nyhavn (1968). Hjørnehuset th. er Nyhavn nr. 49. Forhuset er opført i 1746 for skipper Jens Karsen som en treetagers pakhusbygning. I 1886 forhøjes ejendommen til gaden med én etage. Facaden ændres ved en ombygning i 1876 og bemales med rød murstensimitation. Dens facade er i dag helt hvidmalet. Den næste røde bygning er Toldbodgade nr. 2, der oprindeligt er bygget i sammenhæng med hjørnebygningen. Det næste hus er nr. 4. Det er opført før 1769 og forhøjet med én etage i 1802.

Det Gule Pakhus set fra Larsens Plads (1968). På trods af betænkeligheder vedrørende brandfare bliver der 1780-90 givet tilladelse til at opføre fire store pakhuse langs Toldbodgade. Her ses de tre bevarede. Kieler Pakhus findes ikke længere. Hjørnet af Blå Pakhus tv. Det får navn efter sit blå tegltag og tegnes 1781-83 af C. F. Harsdorff (1735-99). Det Gule Pakhus opføres 1777-79 af storkøbmændene, de Coninck & Reiersen. Det tegnes af arkitekten Johann Gott-

fried Rosenberg (1709-76). Det tredje med Dannebrog flyvende er Vestindisk Pakhus. Opføres af det statsligt oprettede Vestindiske Kompagni med Harsdorff som arkitekt 1780-81.

På fotoet er Det gule Pakhus brændt, og kajområdet er stadig en lukket arbejdsplads. Efter megen diskussion freddes de gamle pakhuse. Blå Pakhus købes i 1976 af Hoffmann og Sønner, der lader arkitekterne Flemming Hertz & Ole Rasmussen ombygge det til lejligheder. De første indflytninger uden bopælspligt finder sted i 1980. Gule Pakhus ligger længe som ruin efter branden, men fredningsmyndighederne kræver det genoprettet. Arkitekten Hans Munk Hansen ombygger 1977-79 pakhuset til ejerlejligheder uden beboelsespligt.

Vestindisk Pakhus bliver i 1970'erne overtaget af staten. I 1984 rykker Den kongelige Afstøbningssamling ind og

gør pakhuset til udstillingsrum. Med sine ca. 2.600 gipsafstøbninger er den en af de største og ældst bevarede afstøbningssamlinger i verden. Museet er i dag lukket som selvstændig institution og har kun lejlighedsvis åbent.

SANKT ANNÆ PLADS

Pladsen opstår i 1750, da den sidste rest af kanalsystemet omkring Amalienborg-grunden tilkastes.

Fra Lille Strandstræde mod Bredgade (1968). Rytterstatuen af Christian 10. (1870-1947) blev afsløret på den afdøde konges fødselsdag, den 26. september 1954. Den blev betalt af en storstilet landsindsamling støttet af Fonden for Fædrelandets Vel. På stedet stod en statue af komponisten Niels W. Gade (1817-90), der var født i Borgergade nr. 2. Hans statue blev flyttet til Østre Anlæg. Rytter-

